СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

Докторант Рая Темнялова[1]

Резюме: *Актуалността на изследването се определя от нарастващото значение на отчетността за устойчивост и необходимостта от нейното свързване с управленските процеси в предприятието. Целта е да се изследват същността и ролята на отчетността за устойчивост, възможностите за съчетаване на финансовата и нефинансовата информация и основните нормативни и методологични изисквания към нейното представяне. Тезата се основава на разбирането, че качествената и взаимно свързана отчетна информация създава по-надеждна основа за оценка на резултатите и за вземане на управленски решения, насочени към устойчивото развитие на бизнеса. В бъдеще развитието на европейските изисквания и повишаването на информационните потребности ще засилват необходимостта от усъвършенстване на отчетните системи и тяхната връзка с управлението.*

Ключови думи: *отчетност за устойчивост, устойчиво развитие, финансова информация, нефинансова информация, интегрирано управление, устойчив бизнес*

JEL: M41

SUSTAINABILITY REPORTING AS AN INSTRUMENT FOR INTEGRATED MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Doctoral student Raya Temnyalova

Abstract: *The relevance of the study is determined by the growing importance of sustainability reporting and the need to link it with the management processes of the enterprise. The aim is to examine the nature and role of sustainability reporting, the possibilities for combining financial and non-financial information, and the main regulatory and methodological requirements for its presentation. The thesis is based on the understanding that high-quality and interconnected reporting information provides a more reliable basis for evaluating results and making management decisions aimed at sustainable business development. In the future, the development of European requirements and the growing demand for information will increase the need to improve reporting systems and strengthen their connection with management*

Key words*: sustainability reporting, sustainable development, financial information, non-financial information, integrated management, sustainable business*

JEL: M41

[1] d010126401 @uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

1. Въведение

Устойчивото развитие поставя нови изисквания към начина, по който предприятията оценяват своята дейност, планират развитието си и представят постигнатите резултати. Промените в европейската регулаторна среда насочват вниманието към по-пълно и системно представяне на информацията, свързана с дългосрочното развитие на бизнеса. Това определя необходимостта от научно осмисляне на връзките между отчетността, управленските процеси и отговорността на предприятието към икономическата, социалната и природната среда. Настоящият доклад разглежда основни въпроси, свързани с мястото на отчетността за устойчивост в съвременното предприятие, интегрирането на различните информационни показатели и нормативните и методологичните основи на тяхното представяне.

2. Същност и роля на отчетността за устойчивост в съвременното предприятие

Устойчивото развитие поставя пред предприятията изискване за по-широко разбиране на техните резултати. Икономическите показатели продължават да имат водещо значение за оценката на дейността. Към тях се добавят информация за въздействието върху околната среда, условията на труд, отношенията със служителите, отговорното използване на ресурсите и взаимодействието със заинтересованите страни. Така се формира необходимост от отчетност, която представя цялостно резултатите и въздействията от дейността на предприятието.

Отчетността за устойчивост представлява систематизирано представяне на информация за икономическите, социалните и екологичните аспекти на дейността на предприятието. (Global Reporting Initiative (GRI), 2021) Тя разширява съдържанието на традиционната отчетност и създава по-пълна представа за начина, по който предприятието създава стойност и използва наличните ресурси. В нея намират място както количествени показатели, така и качествена информация, свързана с управленските политики, поставените цели и постигнатите резултати.

Развитието на отчетността за устойчивост е свързано с промяната в разбирането за отговорността на предприятието. В съвременната икономика неговият успех се оценява чрез постигнатия финансов резултат, но и чрез въздействието на дейността върху обществото и природната среда. Предприятието използва труд, природни ресурси, енергия и финансов капитал. Начинът на тяхното използване влияе върху неговото бъдещо развитие. Поради това информацията за устойчивостта придобива все по-голямо значение за оценката на цялостното представяне. (European Parliament and Council of the EU, 2022)

Съществено място заема връзката между финансовата информация и информацията за устойчивостта. Финансовият отчет представя резултатите от стопанската дейност чрез приходи, разходи, активи, пасиви и финансов

резултат. Отчетността за устойчивост допълва тази информация с данни за фактори, които влияят върху бъдещото развитие на предприятието. Такива фактори са потреблението на енергия, използването на материали, емисиите, управлението на човешките ресурси, безопасността на труда и отношенията с доставчици и клиенти. (Global Reporting Initiative (GRI), GRI Standards 2021, 2021)

Тази връзка има важно значение за управлението. Ръководството се нуждае от достоверна и навременна информация при определяне на целите, планиране на дейността и оценяване на постигнатите резултати. Данните за устойчивостта разширяват информационната основа на управленските решения. Те позволяват да се проследяват разходите и ползите от използването на ресурсите, да се оценяват рисковете и да се определят области за подобрение. (IFRS Foundation, International Sustainability Standards Board: IFRS Sustainability Disclosure Standards, 2023)

Отчетността за устойчивост има значение и за външните потребители на информация. Инвеститорите, кредиторите, служителите, клиентите, доставчиците и публичните институции проявяват интерес към начина, по който предприятието управлява своите ресурси и въздействия. За тях информацията за устойчивостта подпомага оценката на надеждността, отговорността и перспективите за развитие на предприятието. (IFRS Foundation, 2023)

Особено значение има качеството на представяната информация. Тя следва да бъде ясна, достоверна, съпоставима и свързана с дейността на предприятието. Показателите трябва да позволяват проследяване на промените във времето. Съпоставянето на резултатите между отделни периоди подпомага оценката на постигнатия напредък и ефективността на предприетите действия.

Отчетността за устойчивост изпълнява и контролна функция. Чрез определянето на измерими показатели предприятието може да проследява изпълнението на поставените цели. Данните дават възможност за установяване на отклонения, анализ на причините и предприемане на подходящи управленски действия. По този начин отчетността се свързва непосредствено с планирането, контрола и оценката на резултатите.

Съществена е и ролята на счетоводството. То разполага с изградени правила за събиране, обработване, проверка и представяне на информация. Част от данните за устойчивост произтичат пряко от счетоводни записи и финансови документи. Друга част се формира чрез допълнителни информационни източници. Това изисква добра организация на информационните потоци и ясна връзка между счетоводната система и останалите системи за управление на предприятието. (Иванова-Кузманова, Атанасов, Чиприянова, Маринов, & Данчева, 2026)

В този смисъл отчетността за устойчивост постепенно се превръща в съществен елемент от информационната система на предприятието. Тя

създава възможност икономическите резултати да се разглеждат заедно със социалните и екологичните резултати. Това подпомага по-пълната оценка на дейността и създава основа за решения, насочени към дългосрочно развитие.

Ролята на отчетността за устойчивост се определя и от нейната способност да свързва постигнатите резултати с поставените цели. Чрез нея предприятието може да проследява използването на ресурсите, въздействието на дейността и степента на изпълнение на поетите ангажименти. Така отчетността се превръща от средство за представяне на информация в инструмент за оценка и управление на устойчивото представяне. (Miloiu, Чиприянова, Атанасов, & Кръстева-Христова, 2023)

В съвременното предприятие отчетността за устойчивост има все по-широко приложение. Тя подпомага управлението, информира заинтересованите страни и създава условия за по-висока прозрачност. Съчетаването на финансовата информация с информацията за икономическите, социалните и екологичните резултати изгражда пълна основа за оценка на дейността. По този начин отчетността за устойчивост заема важно място в развитието на съвременните модели на управление. (European Parliament and Council of the EU, 2022)

3. Интегриране на финансовата и нефинансовата информация в управлението на устойчивия бизнес

Интегрирането на финансовата и нефинансовата информация е съществено условие за пълноценното оценяване на дейността на предприятието. Финансовата отчетност представя резултатите от стопанската дейност чрез система от стойностни показатели. Информацията за устойчивостта допълва тази оценка с данни за въздействията на предприятието върху хората и околната среда, както и за свързаните с устойчивостта рискове и възможности. Съвместното използване на двата вида информация разширява информационната основа на управленските решения. (EFRAG, 2023)

Финансовата и нефинансовата информация имат различно съдържание, но са свързани чрез дейността на предприятието. Разходите за енергия, инвестициите в енергийна ефективност, разходите за обучение на персонала, инвестициите в безопасни условия на труд и разходите за опазване на околната среда имат пряко финансово измерение. В същото време тяхното значение се проявява и чрез показатели, характеризиращи потреблението на ресурси, условията на труд, емисиите и други въздействия. (EFRAG, 2023) Това определя необходимостта данните да се разглеждат като взаимно свързани елементи на единна информационна система.

Европейската нормативна рамка поставя конкретни изисквания към тази връзка. Съгласно Европейските стандарти за устойчивост информацията в отчета за устойчивостта трябва да позволява на потребителите да разберат връзките между отделните елементи на отчетността и между

информацията за устойчивостта и останалите корпоративни отчети, включително финансовите отчети. Когато в отчета за устойчивостта се представят стойности или количествени показатели, които присъстват и във финансовите отчети, се изисква ясна връзка между тях. Данните и допусканията, използвани при изготвянето на двата вида отчетност, следва да бъдат съгласувани в максимална възможна степен. (Knowledge Hub)

Това изискване има пряко значение за управлението. Финансовият резултат показва последиците от извършените стопански операции, докато информацията за устойчивостта подпомага оценката на факторите, които определят бъдещото развитие. (IFRS Foundation, IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information, 2023) Например инвестицията в енергийно ефективно оборудване може да бъде представена чрез стойността на придобития актив, размера на разходите и начина на финансиране. Същата инвестиция може да бъде характеризирана чрез намалението на потреблението на енергия и свързаното с него въздействие върху околната среда. Управленската оценка става попълна, когато тези показатели се разглеждат заедно.

Особено значение има принципът на двойната същественост. Той изисква предприятието да разглежда едновременно въздействието на своята дейност върху хората и околната среда и влиянието на свързаните с устойчивостта въпроси върху развитието, финансовото състояние и резултатите на предприятието. Така се формира двупосочна връзка между устойчивостта и икономическите резултати. (Integrated Reporting New Part of IFRS Foundation; Integrated Reporting Framework)

Прилагането на този принцип променя начина, по който се оценяват управленските решения. Разходите и инвестициите се разглеждат не само според непосредствения им финансов ефект, а още според тяхното влияние върху ресурсите, служителите, околната среда и бъдещите възможности за развитие. По този начин управленската оценка обхваща текущото финансово състояние и факторите, които могат да определят бъдещите резултати.

Интегрирането на информацията изисква съгласуваност между информационните системи на предприятието. Финансовите данни се формират основно чрез счетоводната система. Данните за потреблението на енергия, материалите, емисиите, персонала и други показатели могат да се събират чрез специализирани регистри, вътрешни системи и други източници. За управленски цели тези данни следва да бъдат свързани чрез общи правила за събиране, проверка, обработване и представяне.

Счетоводството заема важно място в този процес. То осигурява надеждна основа за стойностното измерване на стопанските операции и създава възможност за проследяване на финансовите последици от решенията, свързани с устойчивото развитие. Счетоводната информация може да бъде свързана с показатели за ресурсна ефективност, инвестиции в опазване на

околната среда, разходи за персонала и други области, които имат значение за устойчивото представяне на предприятието.

Интегрирането изисква и съпоставимост на данните. Показателите следва да се определят по последователен начин и да позволяват сравнение между отчетни периоди. Особено значение има проследяването на връзката между поставените цели, предприетите действия и постигнатите резултати. В актуалната европейска рамка информацията за устойчивостта е организирана около управлението, стратегията, управлението на въздействията, рисковете и възможностите, както и показателите и целите. (EFRAG, Connectivity of Financial and Sustainability Reporting: Discussion Paper, 2025)

Тази структура създава пряка връзка между отчетността и управленския процес. Стратегическите цели намират отражение в конкретни показатели. Предприетите действия се оценяват чрез измерими резултати. Установените отклонения служат като основа за последващи управленски решения. Така отчетността придобива значение за планирането, контрола и оценката на дейността.

Важен елемент е и връзката между информацията за устойчивостта и финансовото планиране. Инвестиционните решения, управлението на разходите, определянето на финансовите потребности и оценката на риска могат да бъдат обвързани с показатели за устойчивост. Това позволява на ръководството да оценява финансовите последици от решенията за ресурсна ефективност, условия на труд, технологично обновяване и опазване на околната среда.

Интегрираната информация има значение и за оценката на риска. Част от рисковете, свързани с климата, ресурсите, трудовите отношения и веригата на доставките, могат да окажат влияние върху приходите, разходите, активите, задълженията и финансовия резултат. Поради това информацията за устойчивостта допълва финансовия анализ и подпомага ранното установяване на фактори, способни да повлияят върху бъдещото състояние на предприятието.

В европейската система за отчитане информацията за устойчивостта е предназначена да подпомага потребителите при оценката на съществените въздействия, рискове и възможности на предприятието. Тя е насочена както към инвеститори и кредитори, така и към други заинтересовани страни. (IFRS Foundation, IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information, 2023) Това определя необходимостта финансовата и нефинансовата информация да се представят като взаимно свързани части от корпоративната отчетност.

Следователно интегрирането на финансовата и нефинансовата информация създава условия за по-пълна оценка на устойчивото представяне на предприятието. То свързва финансовите резултати с факторите, които определят тяхното формиране и бъдещото им развитие. Така отчетността

изпълнява по-широка управленска функция и се превръща в основа за решения, съобразени едновременно с икономическите резултати, социалните ангажименти и въздействието върху околната среда.

4. Регулаторни и методологични основи на отчитането на устойчивостта

Отчитането на устойчивостта се развива в условията на постепенно разширяване на изискванията към корпоративната отчетност. В Европейския съюз основата на действащата регулаторна рамка е Директива (ЕС) 2022/2464 относно корпоративното отчитане на устойчивостта (CSRD), с която се изменят Директива 2013/34/ЕС, Директива 2006/43/ЕО, Регламент (ЕС) № 537/2014 и други актове. Директивата поставя устойчивостта като съществена част от корпоративното отчитане и предвижда информацията да се представя по единни европейски стандарти.

Съществен елемент от европейската рамка са Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS). Те определят информацията, която предприятията в приложното поле на нормативната уредба следва да представят относно съществените въздействия, рискове и възможности, свързани с устойчивостта. Стандартите са разработени от EFRAG като технически съветник на Европейската комисия и са приети чрез делегиран акт на Комисията.

Методологичната основа на отчитането е свързана преди всичко с принципа на двойната същественост. Предприятието оценява устойчивостта от две взаимно свързани гледни точки. Първата обхваща въздействието на неговата дейност върху хората и околната среда. Втората разглежда влиянието на въпросите, свързани с устойчивостта, върху развитието, финансовото състояние и резултатите на предприятието. По този начин оценката на съществеността обхваща както въздействието на предприятието, така и финансовото значение на устойчивостта за неговата дейност. (European Commission, Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards, 2023)

Принципът на двойната същественост определя съдържанието на информацията, която се включва в отчета за устойчивостта. Предприятието извършва оценка на своите въздействия, рискове и възможности и определя кои въпроси имат съществено значение за отчетността. Този подход насочва вниманието към информацията, която има реално значение за оценката на дейността и бъдещото развитие на предприятието.

Структурата на ESRS следва логиката на управленския процес. Общите стандарти разглеждат управлението, стратегията, управлението на въздействията, рисковете и възможностите, както и показателите и целите. Това създава връзка между политиките на предприятието, предприетите

действия и измеримите резултати. В тази структура отчетността за устойчивостта се свързва пряко с управлението на предприятието.

Европейските стандарти са организирани в общи и тематични стандарти. Общите стандарти ESRS 1 и ESRS 2 определят основните изисквания и общите оповестявания. (European Commission, 2023), (European Commission, ESRS 2 – General Disclosures. Annex I to Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023, 2023) Тематичните стандарти обхващат екологични, социални и управленски въпроси. Сред тях са изменението на климата, замърсяването, водните ресурси, биоразнообразието, използването на ресурсите и кръговата икономика, собствената работна сила, работниците по веригата на стойността, засегнатите общности, потребителите и крайните ползватели, както и стопанското поведение.

Методологичният подход изисква информацията да притежава определени качествени характеристики. ESRS поставят изисквания за уместност и достоверно представяне на информацията, както и за съпоставимост, проверимост и разбираемост. Тези характеристики са пряко свързани с полезността на отчетената информация за управленските решения и за външните потребители. (European Commission, Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards, 2023)

Съществено изискване е информацията за устойчивостта да бъде свързана с финансовата отчетност. При представянето на количествени показатели предприятието следва да осигурява проследима връзка между данните в отчета за устойчивостта и съответната информация във финансовите отчети. Това изискване има значение за последователността и надеждността на корпоративната отчетност и подпомага съвместното анализиране на финансовите и нефинансовите показатели.

Методологичната последователност започва с определяне на съществените въпроси за устойчивостта. Следва оценка на свързаните с тях въздействия, рискове и възможности. На тази основа се определят необходимите политики, действия, показатели и цели. Получените резултати се представят в отчета за устойчивостта. Тази последователност осигурява връзка между оценката, управленското действие и неговия резултат.

Особено значение има разграничаването между показатели за резултат и показатели за въздействие. Финансовият резултат характеризира икономическия ефект от дейността за определен период. Показателите за устойчивостта могат да представят потреблението на енергия, емисиите, използваните ресурси, условията на труд, текучеството на персонала, безопасността на труда и други характеристики. Тяхното съвместно разглеждане позволява по-пълна оценка на ефективността и последиците от управленските решения.

Нормативната рамка претърпява развитие и към настоящия момент. На 3 юли 2026 г. Европейската комисия прие делегиран акт за изменение на Регламент (ЕС) 2023/2772 с цел опростяване на изискванията на ESRS. Промените са насочени към намаляване на административната тежест и запазване на необходимата информационна стойност на отчетността за устойчивостта.

Това развитие показва, че регулаторната рамка на устойчивото отчитане има динамичен характер. За предприятията това създава необходимост от постоянен преглед на приложимите изисквания, от актуализиране на вътрешните правила и от поддържане на надеждна информационна база. В същото време основните принципи на отчетността запазват своето значение: същественост, достоверност, съпоставимост, проверимост и разбираемост.

Методологичната основа на отчитането на устойчивостта следва да се разглежда и във връзка с организацията на информационните процеси в предприятието. Необходимо е да бъдат определени отговорностите за събиране и проверка на данните, източниците на информация, методите за измерване и редът за контрол на показателите. Особено значение има проследимостта на данните от първичния източник до тяхното представяне в отчета. Това повишава надеждността на информацията и улеснява последващата проверка.

Счетоводната система има съществено място в тази организация. Тя осигурява стойностната информация за стопанските операции и позволява проследяване на финансовите последици от решенията, свързани с устойчивостта. Данните от счетоводството могат да бъдат съпоставяни с показатели за потребление на ресурси, инвестиции, персонал и въздействие върху околната среда. Така се създава информационна основа за свързано представяне на финансовите и нефинансовите резултати.

Отчитането на устойчивостта следва да се разглежда като част от общата система на корпоративната отчетност. Неговата нормативна основа осигурява единни изисквания към съдържанието и качеството на информацията. Методологичната основа определя начина за идентифициране на съществените въпроси, тяхното измерване и представяне. Съчетаването на двата елемента създава условия за отчетност, която отразява както постигнатите резултати, така и факторите, определящи устойчивото развитие на предприятието.

5. Заключение

Отчетността за устойчивост постепенно се утвърждава като важен елемент от информационното осигуряване на управлението и оценката на дейността на предприятието. Съчетаването на финансови показатели с информация за икономическите, социалните и екологичните резултати създава по-пълна основа за управленски решения и оценка на бъдещото

развитие. Развитието на европейската нормативна рамка повишава изискванията към качеството, съпоставимостта и проверимостта на тази информация. Пред предприятията се открива необходимост от усъвършенстване на вътрешната организация на отчетните процеси и от по-тясно свързване на отчетността с управленското планиране и контрол. В бъдеще значението на интегрираната отчетност се очаква да нараства с разширяването на изискванията за устойчивост и с необходимостта от по-надеждна информационна основа за дългосрочни управленски решения.

Използвани източници

EFRAG. (2023). *ESRS 1 – General Requirements.* Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2025). *Connectivity of Financial and Sustainability Reporting: Discussion Paper.* Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

European Commission. (2023). *Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards.* Official Journal of the European Union, L 322, 22 December 2023.

European Commission. (2023). *ESRS 1 – General Requirements. Annex I to Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023.* Official Journal of the European Union, L 322, 22 December 2023.

European Commission. (2023). *ESRS 2 – General Disclosures. Annex I to Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023.* Official Journal of the European Union, L 322, 22 December 2023.

European Parliament and Council of the EU. (2022). *Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting.* Official Journal of the European Union, L 322, 16 December 2022, pp. 15–80.

Global Reporting Initiative (GRI). (2021). *GRI 1: Foundation 2021.* Amsterdam: Global Reporting Initiative.

Global Reporting Initiative (GRI). (2021). *GRI Standards 2021.* Amsterdam: Global Reporting Initiative.

IFRS Foundation. (2023). *IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information.* London: IFRS Foundation.

IFRS Foundation. (2023). *International Sustainability Standards Board: IFRS Sustainability Disclosure Standards.* London: IFRS Foundation.

Integrated Reporting New Part of IFRS Foundation; Integrated Reporting Framework. (n.d.). Retrieved from IFRS: https://www.ifrs.org/issued-standards/integrated-reporting/framework/?utm_source

Knowledge Hub. (n.d.). Retrieved from EFRAG: https://knowledgehub.efrag.org/eng/login?redirect=%2Feng%2Finteractive%2Fsimplified-esrs%2Fesrs-1%2Ftechnical-advice%3Futm_source

Miloiu, S., Чиприянова, Г., Атанасов, А., & Кръстева-Христова, Р. (2023). The Green and Socially Responsible Business in the Context of Sustainable Development. *Бизнес управление, бр. 3*, 72-89.

Иванова-Кузманова, Г., Атанасов, А., Чиприянова, Г., Маринов, М., & Данчева, Р. (2026). DIGITAL TRANSFORMATION OF REPORTING-RELATED PROCESSES IN BULGARIAN ENTERPRISES (CONCEPTS AND REALITIES). *Бизнес управление, бр. 1*, 30-51.